

en die 'gerechtigheid' hield in (maar dat verzweeg Seyss-Inquart zorgvuldig) dat zij op korte termijn uit Nederland gedeporteerd zouden worden.

Aalders, van Dijk en van de Loo gingen alle drie op Seyss-Inquarts betoog in. Van Dijk memoreerde de precieze aantallen van de Joden omtrent wie uit Mauthausen bericht van overlijden ontvangen was, waarop Schmidt zei: 'Können wir dafür wenn sie sich vom Felsen hinabstürzen wollen?'¹ – van Dijk repliceerde dat de toestanden wel volstrekt onmenselijk moesten zijn als dit frequent gebeurde. Van de Loo (die op alle punten stevig van zich afbeet) hield de *Reichskommissar* opnieuw voor, dat barmhartigheid ook jegens de Joden 'Christenplicht' was,

'overigens, zo betoogde ik, zouden wij al zeer verheugd zijn wanneer althans de rechtvaardigheid tegenover de Joden betracht werd . . . overtuigd als we waren dat tallozen onder hen als onschuldige slachtoffers waren gevallen van de rassenhaat, hoewel zij zich steeds als eerzame burgers gedragen hadden.'

'Het is mijn einddruk', aldus Aalders in zijn verslag,² 'dat deze audiëntie als zodanig niets kan doen verwachten. Wij kunnen alleen het van belang achten, persoonlijk en tegenover de Kerk, dat wij een getuigenis hebben afgelegd.'

Maar daar mocht het volgens het Convent der Kerken niet bij blijven! Het was al bijna anderhalf jaar geleden dat de gelovigen althans in een groot deel van de protestantse kerken een gemeenschappelijk getuigenis der kerkgenootschappen vernomen hadden: het werd tijd voor een nieuw getuigenis, temeer omdat de bezetter na de audiëntie van 17 februari met nieuwe maatregelen aantoonde dat hij zijn beleid eerder wilde verscherpen dan verzachten. Alle voormannen van de twee grote organisaties van het protestants bijzonder onderwijs, onder wie Aalders, werden eind februari gearresteerd en medio maart ging het er naar uitzien dat ook allerlei christelijke instellingen gelijkgeschakeld zouden worden: men vernam althans dat Müller-Lehning, de commissaris voor de niet-commerciële verenigingen en stichtingen, het bestuur van de Christelijke Vereniging voor de Verpleging van Lijders aan vallende ziekte afgezet had³ en zich haar befaamde gestichten te Heemstede, 'Meer en Bosch' en 'Bethesda-Sarepta', had toegeëigend.³

¹ Delleman: *Opdat wij niet vergeten*, p. 103. ² Tekst in Touw: *Het verzet der Hervormde Kerk*, dl. II, p. 73-74. ³ Het bestuur had begin '40 twee personeelsleden die lid waren van de NSB, wegens ongeschiktheid ontslagen. Müller-Lehning eiste dat zij weer in dienst genomen zouden worden. Dat werd geweigerd. Het bestuur en de geneesheer-directeur werden afgezet. Het was hun evenwel bekend dat epileptici in Duitsland al vóór de oorlog gesteriliseerd werden en zij hadden